

INSTYTUT ZOOTECHNIKI PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY NATIONAL RESEARCH INSTITUTE OF ANIMAL PRODUCTION

KRAJOWY KOORDYNATOR OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH ZWIERZĄT

RASY RODZIME – BYDŁO

BYDŁO BIAŁOGRZBIETE (BG)

Jeszcze na początku XX wieku krowy rasy białogrzbietej stanowiły około 10% поголівia krów na terenach prawego brzegu Wisły i w dolinach rzek: Wieprz, Pilica, Narew, Bug i Liwiec. Charakterystyczną cechą tego bydła (od niej wywodzi się nazwa) jest umaszczenie, które najczęściej jest czarne, rzadziej czerwone z białym pasem na grzbiecie, wąskim na kłębie i rozszerzającym się ku zadowi. Brzeg barwnego obrzeżenia jest nieregularny - „poszarpany”. Brzuch i wewnętrzna strona nog są często łaciate lub mocno nakrapiane.

Charakterystyczne cechy budowy białogrzbiętów to przede wszystkim ciężki, skrzyniasty łeb z oczodołami o wysklepionym obramowaniu, szyja długa z wyraźnym podgardlem, tułów długi, głęboki, kończyny krótkie, silne i prawidłowo ustawione, mięsień prawidłowo zbudowane i zawieszane.

Bydło białogrzbiete posiada cechy populacji autochtonicznych, takie jak: duża odporność i zdrowotność, długowieczność, bardzo dobra płodność, lekkie porody, duża żywotność cieląt i łatwość ich odchowu. Istotne znaczenie ma też doskonałe przystosowanie tego bydła do trudnych warunków środowiska, niewybredność w doborze pasz, zdolność do ograniczania wydajności umożliwiającą przetrwanie sezonowych niedoborów paszowych, jak też dość szybkie regenerowanie utraconej kondycji. Cechy te powodują, że bydło tej rasy jest dobrze przystosowane do trudnych warunków bytowania i produkcji.

W strukturze rolnej drobnych gospodarstw położonych w obszarach, gdzie naturalne warunki nie sprzyjają intensywnej produkcji rolnej np. na obszarach chronionych (Poleski, Biebrzański i Narwiański Park Narodowy itp.) białogrzbiety mogą być konkurencją dla ras wysoko produkcyjnych. W tych warunkach rasy intensywne nie mogą bowiem wykazać swych dużych walorów użytkowych, a tym samym nie zapewniają lepszej opłacalności produkcji.

BYDŁO POLSKIE CZERWONE (RP)

Nazwę „polskie bydło czerwone” zaproponowali Holdefleiss w 1897 r. i Adametz w 1901 r. W 1895 roku powstał Związek Hodowców Bydła Czerwonego, który rozpoczął prowadzenie ksiąg rodowych dla krów i buhajów rasy polskie czerwone, organizował wystawy, pokazy oraz aukcje krów i buhajów. Przede wszystkim jednak propagował hodowlę w czystości rasy jako wartościowego,

rodzimego bydła. Umaszczenie tego bydła jak sama nazwa wskazuje jest jednolite od czerwonego do ciemnoczerwonego, z ciemnymi racicami i nozdrzami, (dopuszcza się jasną śluzawicę) oraz z jasnymi rogami o ciemnych końcach. Jako bydło autochtoniczne odznacza się ono dużą odpornością i zdrowotnością, długowiecznością, bardzo dobrą płodnością, lekkimi porodami, dużą żywotnością cieląt i łatwością ich odchovu, a także wysoką wartością biologiczną mleka. Istotne znaczenie ma też doskonałe przystosowanie tego bydła do trudnych warunków środowiska, niewybredność w doborze pasz, zdolność do ograniczania wydajności umożliwiającą przetrwanie sezonowych niedoborów paszowych, jak też dość szybkie regenerowanie utraconej kondycji. Wśród cech budowy należy wyróżnić silne nogi i twarde, mocne racice.

Cechy te powodują, że bydło tej rasy jest dobrze przystosowane do podgórskich i górskich warunków bytowania i produkcji. Ponadto wyróżnia się ważnymi jakościowo cechami mleka: wysoką zawartością białka, tłuszczu i suchej masy, wysoką wartością biologiczną oraz dużą przydatnością do celów przetwórczych.

BYDŁO POLSKIE CZERWONO-BIAŁE (ZR)

Do Polski bydło czerwono-białe zostało sprowadzone z Westfalii, Nadrenii i Wschodniej Fryzji - początkowo w rejon Dolnego Śląska i Opolszczyzny, a w późniejszym okresie na tereny Polski południowej. Ukierunkowana hodowla bydła czerwono - białego na obecnych ziemiach polskich jest prowadzona od ponad 100 lat. Czerwony barwnik pochodzi od bydła saskiego, przekrzyżowanie to dało również lepszą odporność i lepsze dostosowanie do trudnych warunków środowiska.

Typ kombinowany, który nadal dominuje w rasie czerwono-białej, charakteryzuje się dobrym wykorzystaniem pasz objętościowych, uzyskując wysokie przyrosty dobowe, dlatego preferowany

jest przez rolników, którzy utrzymują małe stada, a nie są zainteresowani wysoką produkcją mleka. Dodatkowe dochody przynosi im odchów cieląt na użytek własny. Krowy w typie kombinowanym, przy prawidłowym utrzymaniu, osiągają wydajność 4000-5000 kg mleka za laktację. Dodatkową zaletą tego bydła jest korzystny skład mleka, co wykorzystywane było i jest do produkcji serów.

Do programu ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego czerwono-białego przyjmowane są krowy w typie użytkowym mięsno-mlecznym, o wysokości w krzyżu krowy dorosłej ok. 134 – 138 cm, o umaszczeniu niejednorodnym, czerwono-białym z ciemnymi racami, o kształcie ciała zbliżonym do prostokąta, z wyraźnie zaznaczonymi profilami mięśni, z nogami szeroko i równolegle ustawionymi, o wymienu pojemnym, z równomiernie rozwiniętymi ćwiartkami, bez dodatkowych strzyków i przystrzyków.

Jeszcze w latach 90. ubiegłego wieku dolew krwi bydła holsztyńsko-fryzyjskiego (hf) u bydła czerwono-białego był niewysoki. Niekorzystne ceny żywca wołowego oraz wyższa opłacalność produkcji mlecznej doprowadziły jednak w kolejnych latach do zwiększonego zainteresowania wy-

soką produkcją mleka, a co za tym idzie, doskonaleniem tego bydła w typie jednostronnie mlecznym z większym procentowym udziałem krwi hf.

Dzięki „niepokornym” hodowcom, którzy oparli się „holsztynizacji” swoich obór, w trudnych warunkach górskich hodowla bydła czerwono-białego bazuje nadal na materiale o niskim - poniżej 50% 37,50% dolewie hf. Bydło to, w nowoczesnym typie mięsno-mlecznym (kombineowanym), dominuje w terenach górskich i podgórszych, gdzie przeważają trwałe użytki zielone.

BYDŁO POLSKIE CZARNO-BIAŁE (ZB)

W 11927 roku Zygmunt Moczański stwierdził, że światowe rekordy młeczności należą do krów rasy nizinnej graniastej. Bydło to, wyhodowane na żyznych pastwiskach wilgotnego klimatu morskiego, wymaga do swej wysokiej produkcji dobrej paszy i nienagannych warunków zoohigienicznych. Na tereny Polski, ujście Noteci i Wisły, przywędrowało ono wraz z osadnictwem holenderskim w średniowieczu. Późniejsze importy do Prus Królewskich i Książęcych spowodowały, iż stało się ono najpopularniejszym bydłem w dużych, wysoko rozwiniętych gospodarstwach.

W pierwszej połowie XX wieku bydło nizinne graniaste utrzymywane było na znacznym obszarze obecnej Polski i uważane było za rasę rodzimą zwaną niziną czarno-białą. Najpopularniejsze było, i jest nadal, na Pomorzu, Mazowszu i Lubelszczyźnie. Wielowiekowość hodowli bydła nizinnego graniastego w naszym klimacie i warunkach, bydła nizinnego graniastego, jak również przekrzyżowanie go rodzimymi rasami poprawiło u tej rasy budowę – z bardzo delikatnej stała się bardziej krępa, oraz zdro-

wotność – poprzez ostrzejszy klimat stała się lepiej zahartowana i mniej podatna na choroby.

Dążenie do poprawy budowy i wydajności populacji krajowej krów wymuszało importy jałówek cielnych i nasienia czołowych buhajów z hodowli światowych. Lata 70. XX w. to wzrost zainteresowania wysoko wydajnym bydłem rasy holsztyńskofryzyskiej, wykorzystywanym na całym świecie do podnoszenia wydajności młecznej i poprawy budowy wymienia do doju mechanicznego. Tak zwana „holsztyinizacja” bydła czarno-białego w Polsce trwa do dnia dzisiejszego. Od połowy lat 90. XX w. w inseminacji krów nie biorą udziału buhaje czysto rasowe czarno-białe i o niskim (do 25 %) dolewie krwi hf.

Dzięki temu, że hodowcy nie inseminowali swoich krów nasieniem z wysokim dolewem hf, a używali tzw. dzikich buhajów, można rozpocząć program ochrony dla bydła polskiego czarno-białego.

Do programu ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego czarno-białego przyjmowane są krowy w typie użytkowym mięsno-młecznym, o umaszczeniu niejednolitym, czarno-białym z ciemnymi racicami, o wysokości w krzyżu krowy dorosłej 134-138 cm i kształcie ciała zbliżonym do prostokąta, z wyraźnie zaznaczonymi mięśniami, nogami szeroko i równolegle ustawionymi, o silnej kości i wyrazistych stawach, o wymieniu pojemnym, z równomiernie rozwiniętymi ćwiartkami, bez dodatkowych strzyków i przystrzyków.

Opracowanie materiałów oraz zdjęcia:
dr inż. Anna Majewska.

KOORDYNATOR DS. OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH BYDŁA

Dział Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt
Instytut Zootechniki PIB

32-083 Balice, ul. Krakowska 1

dr inż. Anna Majewska – rasa RP, BG, ZB

telefon: 666 081 207

e-mail: anna.majewska@izoo.krakow.pl

dr inż. Ewa Sosin-Bzducha – rasa ZR

telefon: 666 081 297

e-mail: ewa.sosin@izoo.krakow.pl

www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/bydlo